

А. ШИРОКОВ,

кандидат філософських наук,

голова ЦК профспілки працівників НАН України

У звітній доповіді зазначалося, що вперше за багато років відбулися позитивні зрушення в оплаті праці вчених. Справді, минулого року Кабінет Міністрів прийняв постанову, згідно з якою майже вдвічі підвищено посадові оклади наукових працівників. А 27 березня цього року, після спільного звернення Президії АН і ЦК профспілки, Кабмін прийняв постанову про підвищення на 15 % посадових окладів спеціалістів і службовців так званих наскрізних професій, тобто допоміжних служб і відділів. Мало це чи багато? З погляду і Президії АН, і нашої профспілки, це мало, оскільки після останнього підвищення, яке відбулося у 1996 р., індекс інфляції становив 300 %. Борис Євгенович для порівняння назвав цифри: минулого року середня зарплата в Академії дорівнювала 435 грн, а у промисловості — 470 грн. Гадаю, ви не забули положення базового закону про науку, згідно з яким оплата праці науковців повинна вдвічі перевищувати ту, яка склалася в промисловості. Отже, вже минулого року вона мала б дорівнювати 940 грн, чого, на жаль, у нас не було. Звідси і зниження престижності праці у науці, зокрема в Академії, її наукових установах. Не випадково молоді талановиті науковці, аспіранти, успішно захистивши кандидатські дисертації, або їдуть за кордон, або йдуть працювати в інші сфери, де вище цінуються інтелект і праця. Статистика щодо цього різна, але добре, якщо з 10 таких фахівців 3—4 залишаються. Та сама динаміка і в Росії.

Спостерігачі від СНД, які приїздили в Україну під час виборів до Верховної Ради, дуже високо оцінювали наш закон про вибори і казали, що він може правити за взірць. Це питання дискусійне. А от закон про науку і науково-технічну діяльність, прийнятий у 1998 р., з погляду колег, науковців з інших країн пострадянського простору, справді чудовий. І ми на нього поклали великі надії. Минуло чотири роки, і з'ясувалося, що в ньому, на жаль, не працює головна стаття — гарантія держави щодо фінансування науки і науково-технічної сфери в обсязі 1,7 % ВВП (воно мало бути забезпечене вже з 2000 р.). Однак у Кабміні, точніше у Мінфіні, глухнуть всі ініціативи, укази, доручення Президента України. Ця абсурдна ситуація переходить з року в рік. Скажімо, минулого року у квітні Л.Д. Кучма дає доручення Кабміну передбачити у Держбюджеті 2002 р. видатки на науку обсягом 1,7 % ВВП. У серпні спеціальним указом знову підтверджує це доручення. Та коли Кабмін подає перший варіант проекту закону, виявляється, що там передбачено лише 0,28 %. Після величезних зусиль Академії, акцій протесту профспілки, завдяки допомозі Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради, Бюджетного комітету цю цифру вдалося довести до 0,3 %. Треба, правда, визнати, що цю добавку НАН одержала. Але ж — 0,3 замість 1,7 %! Наш колега з РАН теж тут скаржився, наводив свої цифри, але, якщо підрахувати, то виявимо, що у Росії наука реально отримує з Держбюджету в 2,5 раза менше, ніж це законодавчо визначено. У нас же — в 5,5 раза менше.

Інша абсурдна ситуація. Якщо ви звернули увагу, Борис Євгенович називав два базові коди, які для всіх наукових установ найважливіші: фундаментальні дослідження і прикладні розробки. Так от, сумарно по цих двох кодах частка зарплати з нарахуваннями становить 80 % (у співвідношенні 0,8:0,2). Тим часом у розвинених державах на одиницю зарплати (пристойної, а не такої мізерної, як у нас) припадає одиниця, а то й півтори витрат на все інше. І я думаю, що вже на наступний рік ми повинні ставити питання про те, що без захищеної статті на всі інші видатки, а не лише на зарплату, Академія буде

просто жити. За нинішніх умов наука продовжує якось розвиватися тільки завдяки тому, що тут ще працюють люди, в основному старшого покоління, які звикли миритися з обставинами, а також нечисленні молоді ентузіасти-фанатики.

Півтора місяці тому у нас відбулася цікава розмова з віце-прем'єр-міністром В.П. Семиноженком. Він сам обурювався тим, що відбувається з фінансуванням науки. Чого вартий так званий спецфонд! Скажімо, минає місяць, другий, а інститут не отримує того, що було заплановано на комунальні послуги. Здавалося б, і не треба платити, оскільки держава винна Академії, а Академія не дала цих коштів інституту. Тобто, бюджет не розраховувався. Однак якщо не заплатити, то у вас відключать водопостачання, енергію. І ви розплачуєтесь за комунальні послуги грошима, заробленими на госпдоговірній тематиці. Потім, на четвертий місяць, приходять нарешті ті гроші, та ви вже не можете їх витратити за призначенням, оскільки у вас ця позиція закрита. Система Держказначейства за вас вирішує, що, куди і як ви маєте платити. Причому всі бюджетні галузі загнані у цю систему.

Те, що заплановано у Держбюджеті, розбивається по кодах. Там 10 кодів, у рамках кодів — статті. Академія нічим не може допомогти інститутам, вона сама не має права перекинути кошти без «високого дозволу» з коду на код, із статті на статтю. Важко інколи щось спланувати. Я думаю, що Національна академія наук повинна мати у Держбюджеті лише дві статті: фонд оплати праці і все інше. Це б дало змогу навіть у межах мізерного бюджету знайти якісь можливості для маневру.

У мене є пропозиція, щоб Загальні збори своїм рішенням доручили Президії Академії звернутися до керівників шести блоків, які пройшли до Верховної Ради. Ми уважно вивчили їхні платформи і програми. Всі вони з великою повагою ставляться до науки, до інтелекту, розуміють, що це майбутнє нації. Скоро розпочнеться бюджетний процес, прийматиметься бюджетна резолюція. Минулого року ми вже не потрапили до кола пріоритетів цієї бюджетної резолюції. Треба все зробити, щоб цього разу такого не сталося.

Бажано було б організувати «круглий стіл» за участю представників Кабміну, Верховної Ради, Комітету з питань науки і освіти, Бюджетного комітету під патронатом Президента України. Тут потрібен патронат для того, щоб провести інвентаризацію на наступний рік закону про науку. Розумію, що 1,7 % ВВП на науку не буде. Але щось треба робити. Це, я знаю, позиція і Президії, і профспілки, і Комітету з науки. На цей рік Академія мала 0,3 %, давайте на наступний добиватися 0,6 %, через рік — 0,9 %. Все-таки це підвищення вдвічі. Крім того, зростає ВВП. Отже, буде якесь зрушення. Побажаємо всім блокам і партіям у Верховній Раді створити справді постійно діючу, а не ситуативну більшість у ставленні до науки. Інакше наша держава не матиме майбутнього.

Я розумію, що і профспілка робила деякі помилки. Ми пікетували Верховну Раду і Кабінет Міністрів восени. Це вже пізно, треба йти у травні—червні, коли Академія отримає контрольні цифри. Те, що закладе Головне бюджетне управління і прийме Мінфін, потім навіть на рівні Прем'єр-міністра надзвичайно важко змінити.

Все-таки якісь позитивні зрушення є, але надзвичайно малі. Наші люди заслуговують на значно більше.